

נייר עמדה

פסיקה על פי דעת רוב השופטים בעונש חמור

מבוא

על פי סעיף 80 ל"חוק בתי המשפט", כשדעות השופטים חלוקות, יש להכריע את הדין על פי דעת רוב השופטים. בעת האחרונה נשמעים קולות במערכת המשפט המבקשים לקבוע כי בעונש חמור, דוגמת מאסר עולם, אין די בהכרעה על פי רוב השופטים, ויצטרכו כל השופטים להכריע את הדין פה אחד. מתוך הנחה שאם אפילו שופט אחד סבור שהנאשם זכאי, לא יצאנו מכלל ספק סביר. נייר עמדה זה מבקש לבחון את נקודת המבט היהודית בעניין זה.

מבט יהודי

א. ההסתמכות על ראיות נסיבתיות. הדעה הרווחת, שבדיני נפשות אין סומכים אלא על עדות ראייה ברורה, נזכרת בדברי הרמב"ם. וזה לשונו: "אפילו ראוהו העדים רודף אחר חבירו והתרו בו והעלימו עיניהם או שנכנסו אחריו לחורבה, ונכנסו אחריו ומצאוהו הרוג ומפרפר, והסייף מנטף דם ביד ההורג, הואיל ולא ראוהו בעת שהכה - אין בית דין הורגין בעדות זו" (משנה תורה, הלכות סנהדרין, פרק כ, הלכה א).¹ אבל בדיני ממונות, נחלקו הפוסקים בשאלה אם ניתן להסתמך על ראיות נסיבתיות.²

ב. ההלכה מאפשרת לעולם לפסוק על פי רוב. על אף שבדיני נפשות נדרשת ידיעה ודאית שנעברה עברה, הלכה פסוקה היא שגם בדיני נפשות, כשחיייו של אדם נמצאים על כף המאזניים, ניתן לפסוק על פי רוב דעות.³ על כן, העובדה שיש דיינים המזכים את הנאשם, אינה בגדר הטלת ספק באשמתו של הנאשם.⁴

בהרשעה על פי הרוב, יש חשש שיורשע אדם שלא כדין. מנגד, החמרת יתר בדרישות להרשעה עלולה להביא לפגיעה בהרתעת העבריינים. לאור האמור לעיל, נפתרה בעיה זו בהלכה באמצעות החמרה בדיני הראיות, ולא במניעת הכרעה על פי רוב דעות. כשמדובר במערכת המשפט הפלילית (לא במערכת המשפט ההלכתית), יש מקום רב יותר להתחשב בהגנה על יכולת ההרתעה של החברה מלהתחשב בזכויותיו של היחיד.⁵ כך למשל מצינו שבמהלך הדורות היה מקובל להרשיע אדם בהודאת פיו, אף על פי שמבחינת ההלכה, לא ניתן לעשות כן בדיני נפשות.⁶

עוד אפשר להציע שלפי ההלכה המקובלת בדיני נפשות, שאין מכריעים דינו של אדם לחובה אלא ברוב שניים או יותר (משנה תורה, הלכות סנהדרין, פרק ט, הלכה ב), כך בדיון בערעור, ראוי שיתכנס הרכב של חמישה שופטים, וההחלטה תתקבל ברוב של שניים לפחות, כך שלמעשה יידרשו לפחות ארבעה שופטים המחייבים את הנאשם.

לסיכום: לדעת רבני "צהר", ראוי להמשיך להכריע את הדין בבתי המשפט על פי דעת הרוב. יחד עם זאת, יש

לשקול להחמיר בדיני הראיות הנדרשים כדי להרשיע את האדם.

- ¹ אמנם מדברי התוספות נראה שהבינו שאומד ודאי מועיל גם בדיני נפשות. להרחבה בעניין זה (סנהדרין לו ע"ב, ד"ה כמאן). ראה מאמרו של הרב יהושע בן מאיר, "ראיות נסיבתיות במשפט העברי", דיני ישראל יח (תשנ"ה-תשנ"ו), עמ' פז-קמג.
- ² הרמב"ם פוסק: "יש לדיין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כן, אף על פי שאין שם ראיה ברורה" (סנהדרין כד, א). מפשט דבריו עולה שכוונתו לומר שניתן להסתמך גם על ראיות נסיבתיות. לעומת זאת, המהרי"ק סבור שאסור לסמוך על אומד גם בדיני ממונות (שו"ת מהרי"ק, שורש קכט). ההבדל היחיד בין דיני נפשות לדיני ממונות מבחינת הרוב הוא שנדרש רוב של שני דיינים, ולא די ברוב של דיין אחד.
- ³ משנה תורה, הלכות סנהדרין, פרק ט, הלכה ב.
- ⁴ התוספות מנמקים את ההבחנה הזו בעובדה שבדיינים המיעוט נחשב כמי שאינו, ועל כן אין זה בכלל ספק (בבא קמא כז ע"ב, ד"ה קמ"ל). ועיין בחידושי הגר"ח לבבא קמא שם.
- ⁵ הרמב"ם דן בקושי הכרוך בהרשעה בטעות. לדעתו, העמדה של התורה, המתנגדת לשימוש בראיות נסיבתיות בדיני נפשות, להימנע בכל מחיר מהרשעה בטעות: "ולזכות אלף חוטאים יותר טוב ונכסף מהרוג זכאי אחד יום אחד" (ספר המצוות, לא תעשה רצ). עם זאת, יש לציין שדברי הרמב"ם נאמרו רק בבתי הדין, הדנים רק על פי דין תורה. לדעת הרמב"ם, יש למלך סמכות רחבה יותר. וזה לשונו: "כל ההורג נפשות שלא בראיה ברורה או בלא התראה, אפילו בעד אחד, או שונא שהרג בשגגה - יש למלך רשות להרגו ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה [...] להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם" (משנה תורה, הלכות מלכים, פרק ג, הלכה ז). נמצא שאף כשאין ראיה ברורה, תפקידו של המלך לשבר יד הרשעים.
- ⁶ כמו שאומר הריב"ש: "נהגו לקבל הודאת פי העובר אף בדיני נפשות, למען יתברר הדבר גם מתוך דבריו, עם קצת אמתלאות [=ראיות מסייעות], אם אין עדות ברורה" (שו"ת הריב"ש, סימן רלד).